Een project van Nel Pak ネル・パク

'De vier vrienden van het studie-vertrek' in Japan, Korea en China

Een project van Nel Pak ネル・パク

Een onderzoek naar 'de vier vrienden van het studie-vertrek': penseel, inkt, papier en inktsteen — in Japan, Korea en China

In China is vanuit een ver verleden de traditie overgeleverd om materialen die je voor schrijven nodig hebt als kostbaarheden te koesteren. Ze heten: 'de vier schatten (of: 'vrienden' of: 'juwelen') van het studievertrek'. Het zijn: *penseel, inkt, papier* en *inktsteen*. De Chinese geletterden, 'literati', mensen die voor hun beroep schreven, zoals ambtenaren, onderzoekers, filosofen en dichters hielden met deze benaming hun schrijfmaterialen in ere. In hun vrije tijd 'schreven' de literati hun berglandschappen, stillevens en gedichten.
Schrijven gaat zo: een inktstaaf wordt op een inktsteen met water gewreven tot inkt. Het penseel wordt in de inkt gedoopt en op het papier worden tekens gezet. Met dezelfde soort penseelstreken wordt een tekening gemaakt. Qua handeling ligt tekenen en schrijven in China heel dicht bij elkaar.
De traditie van de vier vrienden is door Koreaanse reizende boeddhistische monniken vanuit China naar Japan gebracht. In het onderzoek volgt Nel Pak de traditie terug naar de oorsprong: van Japan via Korea naar China.

Amehata, Kenshoan inktstenenmuseum, 2010

Nara, Boku Undo 'Ever Luck House', 2010

Shimobe, pension Ooshimasou, 2010

Kumano, Aratani-san, 2011

Een project van Nel Pak ネル・パク

Een trilogie: *De vier vrienden van het studievertrek*
Deel 1: *Japan*

De zoektocht naar de vier vrienden in Japan is het onderwerp van deel 1 van de trilogie over de ‘vier vrienden’. Later zullen delen over Korea en China volgen.

Deel 1 over Japan documenteert de tocht van Nel Pak langs papiermakers, penselenmakers, een inktfabriek en werkplaatsen waar inktstenen gemaakt worden. Het bevat technische informatie in foto’s, tekst en tekeningen over het maakproces van deze materialen en gereedschappen die zo belangrijk zijn voor schrijvers en schilders, aangevuld met verhalen over de belevenissen met deze vier vrienden en het voortschrijdend inzicht over gebruik van inkt, penseel, papier en inktsteen, mede door de lessen die Nel Pak in 2010 bij inktschilder Soho Nakano volgde.

Bladzijden uit reisnotitieboekje, 2010

Het boek zal bestaan uit het volgende:

- Een reisverslag in tekst en tekeningen, waaronder reproducties van bladzijden uit reisnotitieboekjes;
- Verhalen over inkt;
- Een technisch essay in woord, tekeningen en foto’s van het maakproces van penseel, inkt, papier en inktsteen;
- Reisfoto’s van schrifttekens op straat, van de handelingen van schrijvers en schilders die Nel Pak tijdens haar vier reizen (2009, 2010, 2011 en 2014) heeft ontmoet;
- Foto’s en bespreking van enkele hedendaagse en historische inktschilderingen uit Japan (*sumi e, suibokuga, zenga, shodo*);
- Foto’s van inkttekeningen van Nel Pak, voor, tijdens en na de reizen naar Japan – deze laten de invloed zien van Japanse/Chinese schildertechnieken op een ‘westerse’ kunstenaar;
- Een lijst van begrippen, persoonsnamen en plaatsnamen;
- Enkele handmatige, niet gedrukte toevoegingen *(nog te bepalen)*;

Dit alles in een levendige vormgeving van Steffen Maas, met aandacht voor de verschillende kleuren van zwart en een onderscheidende typografie voor de verschillende tekstlagen.

Voor wie?

- Kunstliefhebbers zonder speciale voorkennis van de Oost-Aziatische cultuur
- Geïnteresseerden in Japanse cultuur
- Kunstenaars en mensen die geïnteresseerd zijn in kunstenaarsmaterialen
- Kunsthistorici
- Reizigers

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Bezoek aan fabrieken en vakgenoten in Japan

Inktfabriek Boku Undo, Nara

Nishijima Washi Paper cooperative, Nakatomi

Inktstenen

Werkplaats inktstenen Kajikazawa

Kunstenaar Soho Nakano in haar studio in Kawane

In werkplaats penselenmaker Aratani-san

Nishijima Washi Paper cooperative, Nakatomi

Inktstaven

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Promotiebeeld van de 3 boeken in serie (definitief ontwerp in ontwikkeling); maten en aantal bladzijden van het boekblok nog te bepalen.

studiemateriaal met toelichting

afbeelding van reisdummy's

transcriptie van notities uit reisdummy's

Zo keuvelen we nog even voort, maar we moeten nu snel aan het werk. Ik heb een afspraak in het suzurimuseum Kensho-an. Het is een dag met felle zon, de sneeuw smelt nu snel weg. Nu is al beter te zien wat echte rotswanden zijn en waar ze aangesmeerd zijn met beton, om te voorkomen dat de los-se rotsblokken de weg op rollen. Dat is voor later: een mooi nieuw onderwerp voor foto's.

Zo keuvelen we nog even voort, maar we moeten nu snel aan het werk. Ik heb een afspraak in het suzurimuseum Kensho-an. Het is een dag met felle zon, de sneeuw smelt nu snel weg. Nu is al beter te zien wat echte rotswanden zijn en waar ze aangesmeerd zijn met beton, om te voorkomen dat de los-se rotsblokken de weg op rollen. Dat is voor later: een mooi nieuw onderwerp voor foto's.

reisverslag

Egoma jaagt de apen weg; als zij dat maar vaak genoeg doet, durven de apen minder vaak de tuintjes te benaderen. Keisu-ke stelt voor om in het weekend, als hij het niet te druk heeft, met Egoma de bergen in te gaan. De hond heeft vaak een camera om haar hals en zo worden foto's en korte fimpjes gemaakt van de apen en andere dieren die zij tegenkomt. Zo we de apen niet in het echt zien, dan op Egoma's fotoís en die wil hij me ook wel mailen later.

unieke reisfoto's

In het huis ligt een prachtig fotoalbum. Dit soort albums probeert hij van de oudere bewoners in bruikleen te krijgen. De foto's worden gedigitaliseerd en de digitale bestanden geordend, om aan de geschiedenis van de Yamanashi-regio bij te dragen. De voorouders van de verhuurder kijken van bovenaf uit hun lijsten toe hoe Keisuke in zijn computerhoek het digitaliseerwerk doet. Soms verkrijgt hij ook een filmpje, maar die zijn vaag! Ik heb er een bekeken en weet nu niet meer wat ik eigenlijk gezien heb: het landschap in vlekkerig zwart wit waarschijnlijk.

Impressie van binnenpagina's, definitief ontwerp bladspiegel nog te bepalen.

Een project van Nel Pak ネル・パク

Werkplan *De 4 vrienden van het studievertrek — Deel 1: Japan*, 2015/2016

maart – april 2016
· redactie en proeflezers
· beeldredactie
· vervolg boekontwerp
· start vertaling naar Engels en Japans van proefgedeelten

mei 2016
· redactie
· vervolg ontwerp
· productie dummy

juni-augustus 2016
· werkreis Japan—voor afronding en promotie van *Deel 1: Japan*
· redactie
· voltooiing ontwerp
· studiofotografie
· start vertalingen naar Engels en Japans
· start voorintekening door publiek

september-oktober 2016
· vervolg vertalingen naar Engels en Japans
· Steffen bezoekt China voor lezingen
· eindredactie en -correctie

november-december 2016
· drukken en binden

februari 2017
· *Deel 1: Japan* komt uit; boekpresentatie
· expositie en lezingen

Vervolgtraject 2017 en 2018
· onderzoeksreizen naar Korea en China

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Nel Pak, kunstenaar en ontdekkingsreiziger

Nel Pak maakt tekeningen en houtsneden en werkt aan 'het Archief', een vorm van recycling van beschreven en betekend papier. In haar atelier in Utrecht en op locatie geeft zij teken- en grafiek-lessen aan kinderen en volwassenen. Sinds haar artist in residence in Japan (2002), waar zij de techniek van de *moku hanga* (= Japanse houtsnede) leerde, heeft zij verschillende portfolio's met prenten geinitieerd, in samenwerking met *moku hanga* kunstenaars wereldwijd. De portfolio's zijn tijdens (grafiek)conferenties gepresenteerd en in vele landen geëxposeerd.

Al zolang zij tekent, is Nel Pak gegrepen door inkt. Ze houdt van de eenvoud van deze materie (roet, beenderlijm, reukstof) en de onverbiddelijkheid in het gebruik: een eenmaal gezette lijn, zo ook een vlak, kan niet meer weggewerkt worden. De mooiste tekeningen ontstaan in korte tijd uit een aantal bewegingen. Soms vloeiend, soms staccato. Haar nieuwsgierigheid naar de herkomst van deze basismaterie voor tekenen heeft haar aangezet tot reizen naar Japan; Korea en China zijn nog komende reisbestemmingen.

Utrecht, atelier Nel Pak

1e vouwblad ter promotie van het project, 2009

Tekening, 24 × 33 cm, 2014

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Wat vooraf ging: eerder werk

Vanaf 1996 is inkt het meest gebruikte materiaal in de tekeningen van Nel Pak. Het meest bekend is haar tekening *Necessary objects* (2004), een monumentale tekening (2.00 × 9.60 m) met een overstelpende hoeveelheid voorwerpen en de mensen die daarmee in de weer zijn. Bevolkte en lege landschappen waren een volgende stap: *Zee* (2007) en *Eilandenrijk Schouwen Duiveland* (2008), met een meer cartografische benadering. Steeds blijft zij mensen tekenen en hun meer of minder getroubleerde verhouding tot hun medemensen, de omgeving en de voorwerpen waar ze zich mee omringen. In de compositie en werkwijze van de tekeningen zie je invloed uit de Oosterse tekentraditie: lege vlakken, concentratie op de beweging van de penseelstreek, wel ruimte maar geen echt perspectief, 'Chinese' berglandschappen.

Kralen rijgen, tekening inkt/pastel/collage, 126 × 71,5 cm, 2004

Jaren, inkttekening, 5 repen van 2.00 × 0.70 m, 2002

Joy, Japanse houtsnede, 26 × 18 cm, 2009

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Onderzoeken en scheppen gaan hand in hand

Tot in het jaar van haar eerste studiereis naar Japan in 2010 maakte Nel Pak haar tekeningen op verschillende typen westers papier. Dit papier is meestal sterk gelijmd, waardoor het mogelijk is om langzaam en weloverwogen lijnen te zetten. De inkt trekt niet meteen in het papier.
Tijdens haar lessen *suibokuga* (= letterlijk: 'water inkt beeld') in 2010 bij Soho Nakano leerde Pak het dunne, minder gelijmde, dus meer absorberende papier kennen dat in Japan voor penseel-tekenen gebruikt wordt. Dit papier eist een veel sneller tekenen: je tekent een punt en die wordt al gauw een dikke vlek als je het penseel stilhoudt. Elke aarzeling wordt zichtbaar in de lijn.
De dynamiek van dit tekenen leidt tot een andere benadering van de koppen die zij eerder tekende. Tijdens de lessen oefent zij het tekenen van bamboe, gelukspompoenen, lijnen en cirkels. Onderweg door Japan tekent Pak in reisnotitieboekjes en op ander papier van klein formaat, zoals visitekaartjes.

Terug in haar atelier in Nederland probeert Pak de aangeschafte penselen uit op het Japanse papier: ze tekent lijnen, stippen, bloemvormen, koppen en diertjes, maakt aantekeningen in potlood over de nieuwverworven penselen, maakt tekeningen van het penseel. Evenzo ontstaat er een reeks tekeningen over de inktstaven. Daarnaast volgde zij een seizoen lessen Japanse kalligrafie bij Owen Tjon Sie Fat.

Penseel 10, inkttekening, 24 × 33,3 cm, 2012

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

De invloed van het onderzoek: nieuw werk

Tekenen is meer dan eerder een spel van bewegen geworden op een ondergrond van zacht papier. ‘Elke dag een cirkel’ en ‘lijnen zetten om in een concentratie te komen’ worden prettige begin-rituelen van een werkdag in het atelier. De zichtbare penseelstreken op papier zijn het resultaat van bewegingen op het platte vlak en in de lege ruimte boven het tekenpapier.

Er ontstaan naast de meer studieuze tekeningen van inktstenen en inktstaven nu groepen staande figuren, getekend op verschillende maten Chinees Wenzhou papier van de rol. Beginpunt is Paks verzameling Japanse *kokeshi*, houten stokpoppen. Inktwezens met strepen en cirkels samen op een vel papier dienen zich aan als ‘vriendenkwartetten’; hun aanwezigheid in een ruimte brengt rust én zet aan tot beweging.

Inkttekening op rol, detail *kokeshi*, 19,7 cm × 6.00 m, 2010

Apenrots, muurtekening Kunstuitleen Hoorn,
2.23 × 5.22 m, top = 3.52 m, 2010

Vier vrienden, 2 uit serie van 20 inkttekeningen,
ca. 2.70 × 0.69 m, 2015

Nieuwjaarsprent jaar van de Geit,
Japanse houtsnede, 21,3 × 10,5 cm, 2015

Inkttekening z.t., 21,2 × 30,8 cm, 2014

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

Nel Pak (Rotterdam 1957) *woont en werkt in Utrecht*

Opleiding

· 1993 Gerrit Rietveldacademie Amsterdam, tekenen/schilderen
· 1983 Rijksuniversiteit Utrecht, Nederlandse taal- en letterkunde inclusief lesbevoegdheid (cum laude)

Exposities en werk op locatie vanaf 2002 (keuze)

· 2015 *Due North / Snow*, C.R. Ettinger Studio, Philadelphia USA
· 2015 tijdelijk bruikleen houtplaten Japanse houtsnede aan Stichting Van Gogh Museum, Amsterdam voor pilot *Van Gogh op gevoel* voor blinden en slechtzienden en hun ziende familieleden
· 2014 *Ver gaan*, in samenwerking met Michel van Adrichem (Collectief Archief 4), *20×20×20*, jubileumexpositie Alarm, Beugen
· 2013 *Backlog 2013*, in samenwerking met Michel van Adrichem (Collectief Archief 3), Wallgallery, Rotterdam
· 2012 Amsterdams Grafisch Atelier, Amsterdam
· 2011 The Royal Scottish Academy, Edinburgh UK
· 2010 Kei-fu gallery, Kyoto, JP
· 2010 *Kyoto Art Festival*, Kyoto Municipal Art Museum, Kyoto JP + catalogus
· 2010 muurtekening *Apenrots*, Kunstuitleen, project *Buitengewoon*, Hoorn
· 2010 *Summer of Love*, Wallgallery, Rotterdam
· 2009 The Museum of Modern Art, Saitama JP
· 2009 Kanagawa Arts Foundation, Yokohama JP
· 2009 Galerie JaJa, Amsterdam + catalogus
· 2008 *Eilandenrijk*, jaarproject *24 duinovergangen; de modes van het landschap*, De Bewaerschole, Burgh-Haamstede (solo) + catalogus
· 2008 *Gensyn med Rylens Kyster*, Johannes Larsen Museum, Kerteminde DK + catalogus
· 2007 *Opslag*, project *Hiding Goods*, Alarm, Beugen
· 2007 *Archief Wit*, in samenwerking met Michel van Adrichem (Collectief Archief 2), Galerie De Aanschouw, Rotterdam
· 2007 *Drie*, expositie met Leo van den Herik en Anja Roemer, Genootschap Kunstliefde, Utrecht
· 2006 *Landschap der dingen*, duo-expositie met Gerard van den Berg, Laboratorio, Utrecht
· 2006 CIAC (Centre International d'Art Contemporain), Pont Aven FR
· 2006 DIC Color Square, Tokyo JP
· 2005 Besselaar hedendaagse kunst galerie, Utrecht
· 2004 Maison Tajerrashti, Parijs FR (solo)
· 2004 Harada no Mori gallery, Kobe JP
· 2004 *Microkosmos*, Centraal Museum, Utrecht + catalogus
· 2004 *prent.nu*, Loods 6, Amsterdam
· 2003 *Out of Nagasawa: Japanese-method Woodblock Prints from around the world*, 55 Mercer Gallery, New York USA
· 2003 Harada no Mori gallery, Kobe JP
· 2003 Centrum voor beeldende kunst GSA, Hilversum
· 2002 Kunstmanifestatie Utrecht, Janskerk, Utrecht + catalogus

Residencies / conferenties / schrijven en lesgeven

· 2014 organisatie portfolio *Yuki / Snow* portfolio woodblock prints *Nagasawa 14*, *International Mokuhanga Conference*, Tokyo Geidai University of the Arts, Tokyo JP
· 2014 gastdocent Grafisch Lyceum Utrecht
· 2013, 2015 artikel Nel Pak, 'De Japanse houtsnede (moku hanga); materialen en gereedschappen', *Kunstenaars-materialen 88* (winter 2013), p. 20-24 (opnieuw geplaatst in *Raam grafiekmagazine* 2015/1, p. 17-26)
· 2011 *International Mokuhanga Conference*, Kyoto/Awaji JP
· 2011 gastdocent AKV | St. Joost, Den Bosch
· 2009 organisatie portfolio *Surimono International; Woodblock & Poetry*, portfolio woodblock prints *Nagasawa 14*, Impact 6 International Printmaking Conference, Bristol UK
· 2007 expositie en lezing *A Time and a Place* portfolio woodblock prints *Nagasawa 10*, *Impact 5 International Printmaking Conference* Tallinn EE
· 2007 gastdocent Rhode Island School of Design, Providence, Rhode Island USA
· 2007 bespreking curator Nina Katchadourian Viewing Program Drawing Center, New York USA
· 2005 *Impact 4 – Kontakt* International Printmaking Conference, Berlin-Poznan BRD-P; groepspresentatie over het Nagasawa Art Park AIR Program
2003 gastdocent PennDesign University of Pennsylvania, Philadelphia USA
· 2002 artist in residence Japanese Watercolor Woodblock Printmaking; Nagasawa Art Park, Tsuna, Awajishima JP, georganiseerd door het Center for the Science of Human Endeavor (CfSHE) + report

Stipendia en studiereizen

· 2009, 2010, 2011, 2014 studiereizen 1 t/m 4 *De vele kleuren van inkt*, Korea en Japan
· 2007 verblijf in loft 811 New York, Mondriaan Stichting
· 2005 basisstipendium Fonds BKVB
· 2003 verblijf in loft 218 New York, Mondriaan Stichting
· 2003 transportsubsidie Prins Bernhard Cultuurfonds
· 2002 projectsubsidie Fonds BKVB
· 2002 individuele subsidie Gemeente Utrecht
· 1999 basisstipendium Fonds BKVB

Lopend cursuswerk

· 2003-*heden*: demonstraties/workshops/cursussen techniek Japanse houtsnede, o.a. in Maison Tajerrashti, Parijs FR, Amsterdams Grafisch Atelier en in eigen atelier
· 2010-*heden*: cursussen/workshops (inkt)tekenen en grafiek voor kinderen en volwassenen op locatie en in eigen atelier

Een project van Nel Pak ネル・パク

De 4 vrienden van het studievertrek

De boeken: een samenwerking met Steffen Maas

Samen met grafisch ontwerper Steffen Maas heeft Nel Pak het idee ontwikkeld om de gedetailleerde verslaglegging van haar onderzoek naar de 4 schatten te presenteren in een driedelige publicatie. Steffen richt zich op het ontwerp van boeken en tentoonstellingen en is sinds 2007 erg actief in China. Samen met collega-ontwerper Maarten Verweij ontwikkelde hij een eigen workshop-programma in methodisch grafisch ontwerpen, dat hij uitvoert met studenten op verschillende ontwerpopleidingen in China *(Facing Spaces)*. Centraal in deze workshops staan bewustwording en analyse van de dagelijkse (openbare) omgeving en reflectie op de individuele en collectieve tradities binnen de eigen cultuur. Steffen verdiept zich professioneel en spelenderwijs in schrift, ornament, architectuur – en beeldcultuur in brede zin. Zijn interesses en zijn wijze van onderzoek komen overeen met de manier van werken en de aanpak van Nel Pak. Dit levert een bijzondere, productieve en stimulerende samenwerking op die gaat uitmonden in een prachtige blijvende serie over *de vier vrienden van het studievertrek*.

Studenten presenteren hun werk in de onderzochte straat

Fotografische verslaglegging van teksten en beelden

Analyse en ontwerpen in de klas

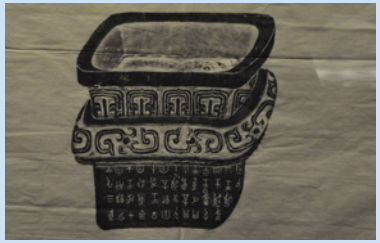

Werk van Steffen Maas

Illustratie, grafisch ontwerp en typografie in de openbare ruimte vormen de praktijk van Steffen

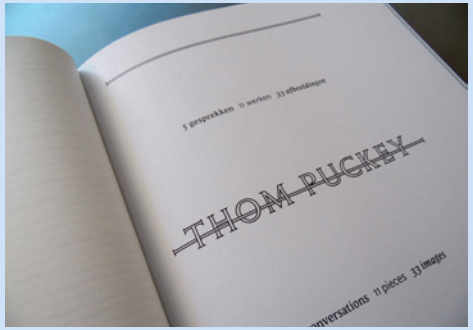

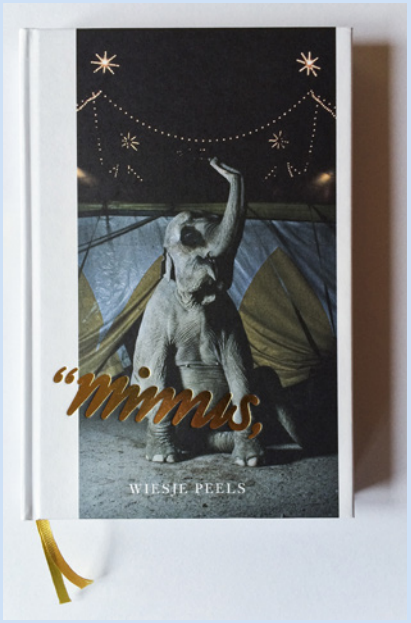

Steffen Maas

Steffen Maas ('s-Hertogenbosch 1973) *woont en werkt in Rotterdam*

Grafisch ontwerp boeken en tentoonstellingen

· Marinke van Zandwijk – *Luchtval*, 2015
· Wiesje Peels – *Mimus,* Uitgeverij komma, 2014
· Mariëlle Videler – *You Don't Know Where You Are Going*, 2014
· *Museum zonder Muren*, Amsterdam, 2013–2015
· Tineke Schuurmans – *Meating is the Message*, 2014
· *Landkunst*, bkkc, 2011-2014
· Thom Puckey – *11 Easy Pieces – Love & Self Damage*, Uitgeverij Pels & Kemper, 2013
· *Point de Vue – 200 Jaar Kunstacademie 's-Hertogenbosch*, Avans Hogeschool, 2012
· *Han Nefkens – 10 jaar mecenas*, Museum Boijmans van Beuningen, 2011
· Ways of Thinking – *Wim Crouwel in his own words*, Lauwen Books, 2010
· *De Red Apple en het Wijnhaven Eiland*, Uitgeverij 010 & KCAP Architects, 2009
· Mischa Keijser – *Insomnia,* in eigen beheer, 2014

Docent grafisch ontwerpen

· AKV | St. Joost, Breda, 2005-2009, Post-St.Joost, Breda 2006-2008
· Auckland University of Technology NZ, 2004

Gastdocent grafisch ontwerpen en beeldonderzoek

· Tongji University, Shanghai CN, 2015
· MIADA, Chonqing Technology & Business University CN, 2014
· Zheijiang Sci-Tech University, Hangzhou CN, 2013
· Zheijiang University City College Hangzhou CN, 2012
· Hangzhou Normal University CN, 2012
· ShanXi Academy of Fine Arts, Tai Yuan CN, 2011
· Sci-Tech University Hangzhou CN, 2011
· Willem de Kooning Academie Rotterdam, 2011
· Academia de Belas Artes de Lisboa PT, 2011
· CAFA, Central Academy of Fine Arts, Beijing CN, 2014
· Nanjing University CN, 2007
· Hebei Normal University Shijiazhuang, 2007

Ontwerpen voor de openbare ruimte

· *Gedenkteken Nelson Mandela*, Transvaalbuurt Amsterdam, 2014
· *Erfenis Twintigste Eeuw,* diverse beelden in Amsterdam-Oost, 2002-2008
· *Gedenkteken Muiderpoortstation*, Amsterdam, 2002
· *Wall of Fame,* Olympisch Stadion, Amsterdam, 2001-2015
· *Minimal,* een gedicht van Roland Jooris in park Valkenberg, Breda, 2000

Residencies en presentaties

· Atelier Roland Holst, Zundert, 2015
· AiR, Vincent van GoghHuis, Zundert, 2015
· Frans Masereelcentrum, Kasterlee B, 2012
· Zsenne Art Lab, Brussel, 2011
· Hotel Mariakapel, Hoorn, 2005, 2006
· ddd Gallery, Osaka JP, 2001
· *Buren*, Van Abbemuseum, 2001
· *Copy Culture*, Arti & Amicitiae, 1999

Een project van Nel Pak ネル・パク

Informatie en contact

Nel Pak

atelieradres
Alkhof 57c (de Geerteschool)
3582 ax Utrecht

t 06 33767394
nelpak@planet.nl

www.nelpak.nl

Steffen Maas

info@steffenmaas.nl

www.steffenmaas.nl
www.facingspaces.org

Shimobe, pension Ooshimasou, 2010

Necessary objects, inkttekening, 2.00 × 9.60 m, 2004